

Mészáros Blanka

SZÖVEG ÉS ILLUSZTRÁCIÓ VISZONYA

VALÓSÁG ÉS TUDAT ALATTI KÁOSZ

2018-01-22 | ESSZÉ

Próbáljuk egy pillanatra valahogy, valamilyen viszony segítségével megragadni az időtlenséget. Próbáljuk meg leírni. Lerajzolni. Nagyon sok idő, vagy éppen – az idő *hiánya*? Mit jelent egy alkotás örökérvényűsége, és mit jelent az örökérvényűség egy alkotásban? Hogyan ragadja meg egy alkotó az idő fogalmát, hogyan formálja saját szabályrendszere szerint?

Az idő vagy éppen az időtlenség így nem steril, önmagában álló alkotásokban, hanem

viszonyrendszerekben mérhető. A közelmúltban hetvenkét illusztrátor tizennyolc országból igyekezett ezt a viszonyt minél izgalmasabbá tenni, úgy kapcsolódni egy közismert, klasszikus szöveghez, Lewis Carroll *Alice Csodaországban*-jához, hogy szöveg és kép ne alárendeltje, de kiegészítője legyen egymásnak. Mert „mit ér egy könyv – gondolta Alice – képek meg versek nélkül?”

meghökkenítő teadélután

A Viive Noor észt illusztrátor által megálmodott, *It's Always Tea-Time* című vándorkiállításnak otthon adó Deák17 Galéria falai között a téma Alice és az ő

furcsa asztaltársasága; az együtt töltött, meghökkenítő teadélután, ahol semmi, igazán semmi nincs a megszokott és elvárt helyén. A szöveg abszurditása már önmagában kizárja annak lehetőségét, hogy a hozzá tartozó kép narratív módon adja vissza a tartalmat, de Sir John Tenniel jól ismert, klasszikus Alice-illusztrációi óta a grafikusok gyakran nem is a szövegre, hanem az első, „eredeti” illusztrációkra reflektáltak.

A tudatalatti rendszertelennek tűnő káoszába Carroll a legkézenfekvőbb módon, egy álom képszerű leírásával vezet. A zuhanás, ahol a dolgok elkezdenek szétesni és a legmeghökkenőbb formában újra összeállni, a teadélutánban csúcsosodik ki; az idő szigorú burka egyértelműen megreped, és lehetségessé, természetessé válik, hogy mindig teaidő legyen.

Teaidő! A Bolond Kalapos délelőtt tizenegy óránál, a Fehér Nyúl délután háromnál teázik Mostafa Akbari képén. De Alice tudatalattijában ennek nincs jelentősége, ugyanazt az asztalt ülik körül – ugyanakkor.

És ez az „ugyanakkor” a mindig. Ez az „ugyanakkor” az éber, normál tudatállapot szabályaival szembe megy, hasztalanná téve az órákat, az idő mérését. Ez az „ugyanakkor” elfér Alice kicsi – hatalmas? – tenyerében, és ebbe az „ugyanakkorba” rohan folyamatosan a Fehér Nyúl. Ebből az időtlenségből készül elkésni, ebbe az időtlenségbe rántja le Alice-t onnan, ahol még van értelme az idő fogalmának.

Folyamatos ingázása éber és módosult tudatállapot között Lina Dudaité képén jelenik meg, ahol nemcsak az idő, a tér szabályai is felborulnak: a Fehér Nyúl hatalmas, Alice hozzá képest egészen kicsi.

A Nyúl nőtt meg, vagy Alice ment össze? Kép is, szöveg is felteszi ezt a kérdést, és újabb kérdésekkel válaszolja meg: akár így, akár úgy, a dolgokkal más viszonyban álló Alice vajon ugyanaz az Alice-e? Zsebórák fehér nyulak, vízpipázó hernyók és gyilkos vörös királynők között lehet-e ugyanaz az ember, mint jólnevelt kislánként az árokparton üldögélve?

A Fehér Nyúl nyomában rohanó Alice-t lehetetlen utolérni, minthogy valójában megválaszolhatatlan minden, a személyére vonatkozó kérdés. A fejében létező Fehér Nyúl először valóságosan, tapinthatóan megjelenik, majd lerántja a sötét üregbe, ahol Alice továbbra is kínosan önmaga marad.

„– Hát te kicsoda vagy?

Kezdetnek nem volt valami biztató. Alice félénken rebegte:

– Ezt e percben aligha tudom. Csak azt tudom, hogy ki voltam ma reggel, amikor fölbredtem. De azóta már rengetegszer megváltoztam.”

Ebből az önmaga teremtette káoszából a magát folyamatosan definiálni próbáló Alice az, aki kilóg. A kislány fejét teáscsészébe nyomó Fehér Nyúl agresszív mozdulata Ana Juan képen valójában Alice álmában is működő öntudata ellen irányul; így akarja őt a Nyúl a történet, az álom teljes jogú résztvevőjévé, nem pedig álmodójává tenni az álmodó fogalmát megszüntetve, és feltételezve vagy remélve, hogy az álom képes uralni az álmodót, sőt tőle függetlenül létezik.

Fatemeh Haghnejad képén Alice öntudata már megbomlott. Sokkal inkább része az álomnak; haja a föntről lelógó ágacskákra emlékeztet, hajában a tollak az asztalon heverő virág leveleire. Lesütött tekintetével belemerül a teáscsészék szemlélésébe, szinte belesüpped az örökké tartó teázásba. Múlt, jelen és jövő eggyé válik a képen: egy csésze teát már elfogyasztott Alice, egyet éppen iszik, egy pedig az asztalon várja. Idő. Mindenhol az idő motívuma tér vissza, mindenhol az idő van, pontosabban: sehol sincs.

És amíg a kalapnak használt teáscsésze, a Nyúl emberkéz-szerű mancsa vagy a tenyéren teázó asztaltársaság furcsának hat, álom és valóság folyamatos viaskodását tükrözik és újraértelmezik a képek – mert egy jó illusztráció új fejezeteket nyit, sejteti a le nem írt szavak jelentőségét, és életet lehel a megszületése pillanatától folyamatos újraértelmezésért kiáltó alkotásba. A szövegen belüli időtlenség így vetíti ki magát a szövegen kívülre.

Ez az újraértelmezés adja meg a kulcsot – meghívót, ha úgy tetszik – újabb és újabb teadélutánokra. A kiállítás egyik magyar illusztrátora, Holló Anna azt a címet adta finom ceruzavonásokkal készült képének: *Másik Eszement Tea (After)Parti á la Holló*. Szöveg és kép egymásba csúszik a Carroll által megálmodott figurákon keresztül, de másik teadélutánt láthatunk Tennieltől kezdve az összes Alice-illusztrátor képein – minden képen, ahol az illusztrátor nem *követett*, hanem *létrehozott*.

Minden képen, ahol a hangsúly a *viszonyon* van. Ami időt és teret képes átívelni, felborítani a megszokott szabályokat, és újakat állítani a régi maradványaiból. Mert nemcsak az időtlenség, de a műalkotás alkalmassága az újraértelmezésre is ebben a viszonyban mérhető: ez a viszony a nyúlüreg, ahová Alice lezuhan – ez a viszony köt össze álmot és valóságot, képet és szöveget.

kép | Deák17 Galéria